

ȘCOALA DOCTORALĂ ȘTIINȚE UMANISTE ȘI ALE EDUCAȚIEI
CONSORTIU: Universitatea de Stat din Moldova (USM), Universitatea de
Stat „Alec Russo” din Bălți (USARB), Universitatea de Stat
„Bogdan Petriceicu Hasdeu” din Cahul (USC)

Cu titlu de manuscris
C.Z.U.: 81’37:1(043.2)

BARCARU VICTORIA

CÂMPUL FUNCȚIONAL-SEMANTIC AL IREALITĂȚII
ÎN LIMBI DIFERITE CA STRUCTURĂ

621.01. LINGVISTICĂ GENERALĂ,
FILOSOFIA LIMBAJULUI, PSIHOLINGVISTICĂ,
LINGVISTICĂ INFORMATIZATĂ

Rezumatul tezei de doctorat în filologie

CHIȘINĂU, 2026

Teza a fost elaborată în cadrul Școlii Doctorale Științe Umaniste și ale Educației a Universității de Stat din Moldova.

Conducător științific:

Coșciug Anjela, doctor în filologie, conferențiar universitar

Conducător științific de onoare: *Oglindă Emilia, doctor în filologie, conferențiar universitar*

Membrii Comisiei de îndrumare:

1. *Molea Viorica, doctor habilitat în filologie, conferențiar universitar*

2. *Varzari Elena, doctor în filologie, conferențiar universitar*

3. *Maznic Silvia, doctor în filologie, conferențiar universitar*

Componenta Comisiei de doctorat:

Președinte – *Mincu Eugenia, doctor habilitat în filologie, conferențiar universitar*

Conducător științific – *Coșciug Anjela, doctor în filologie, conferențiar universitar*

Referent 1 – *Molea Viorica, doctor habilitat în filologie, conferențiar universitar*

Referent 2 – *Dragomir Mioara, doctor în filologie, cercetător științific I*

Referent 3 – *Guranda Elvira, doctor în filologie, conferențiar universitar*

Secretar – *Dementieva Diana, doctor în filologie*

Susținerea va avea loc la 15 ianuarie 2026, ora 14.00, în ședința publică a Comisiei de doctorat din cadrul Școlii Doctorale Științe Umaniste și ale Educației a Universității de Stat din Moldova, str. M. Kogălniceanu, 65a, bloc 3, sala 434 „Eugen Coșeriu”.

Teza de doctorat și rezumatul pot fi consultate la Biblioteca Națională a Republicii Moldova, Biblioteca Centrală a Universității de Stat din Moldova și pe pagina web a ANACEC.

Rezumatul a fost expediat la 11 decembrie 2025.

Autor: *Barcaru Victoria*

Conducător științific:

*Coșciug Anjela, doctor în filologie,
conferențiar universitar*

Președinte al Comisiei de doctorat:

*Mincu Eugenia, doctor habilitat în filologie,
conferențiar universitar*

CUPRINS

REPERELE CONCEPTUALE ALE CERCETĂRII	4
CONȚINUTUL TEZEI	6
CONCLUZII GENERALE ȘI RECOMANDĂRI	20
BIBLIOGRAFIE (<i>selectivă</i>)	23
LISTA PUBLICAȚIILOR AUTORULUI LA TEMA TEZEI	25
ADNOTARE	27
ANNOTATION	28
АННОТАЦИЯ	29

REPERELE CONCEPTUALE ALE CERCETĂRII

Un subiect de interes în lingvistica contemporană este relația de reciprocitate dintre forma glotică și conținutul semantic, analizate în cadrul limbii ca „sistem al sistemelor”. O astfel de abordare permite cercetarea câmpurilor semantice în legătură cu alte câmpuri și cu imaginarul glotic, în general, cu referire la componentele de ordin logico-conceptual, senzorial-receptiv, emoțional-evaluativ etc. [3]. Pe lângă conceptul vizat, tema prezentului demers științific necesită abordarea altui concept de bază – opoziția *real* vs *ireal*. Luându-se în considerare faptul că aceste noțiuni fac parte din elementele-cheie ale subiectului abordat este necesară elucidarea conceptelor *real*/ *ireal* dintr-o perspectivă amplă, cu incursiuni istorice. Astfel, în filosofie, categoria în discuție este legată de opozițiile *particular* vs *general* și *concret* vs *abstract*. Primele interpretări, în acest sens, apar în lucrările lui Anaximandru, dar și în filosofia lui Platon, potrivit cărora incertitudinea are în vedere variabilitatea, imperfecțiunea și haosul lumii materiale [14, pp. 14-21].

În lingvistica modernă, majoritatea savanților definesc opoziția cert/incert în felul următor: certitudinea relevă, în plan informativ, capacitatea unității glotice de a demarca, în conștiința vorbitorului, denotatul grupului nominal dintr-o multitudine de obiecte sau de a atribui obiectului însușiri deosebite, în funcție de situația contextuală [17]. Contrar certitudinii, incertitudinea marchează caracteristica de ordin informativ despre identificarea denotatului ca parte dintr-o clasă sau parte dintr-o multitudine de clase [ibidem].

Obiectul de cercetare al prezentului demers științific îl constituie modalitatea irealității în plan funcțional-semantic, tipologia acesteia, aspectele ei psiholingvistice și pragmatice, mijloacele de exprimare ale acestei modalități în limbile analizate – româna, engleza, germana, italiana, spaniola și rusa.

Originalitatea tezei constă în efectuarea unui studiu comparativo-contrastiv de proporții și de pionierat în lingvistica basarabească, deoarece, până la ora actuală, în țară nu au fost încă elaborate lucrări ample privind modalitatea irealității în limbi cu structură diferită, cum sunt, de exemplu, româna, engleza, germana, spaniola, italiana și rusa.

Ținând cont de complexitatea studiului, **scopul** cercetării îl constituie:

- abordarea pluriaspectuală a conceptului irealității în plan lingvistic și filosofic;
- reliefaarea elementelor de bază ale câmpului funcțional-semantic al modalității irealității, și anume a celor de nucleu, centru și periferie;
- determinarea rolului variatelor mijloace de redare a acestora în limbile comparate, în baza exemplurilor luate din texte artistice, științifice, articole de presă, surse mass-media.

Pentru a atinge scopul enunțat, ne-am propus o serie de **obiective** precum:

- analiza particularităților modale ale limbilor comparate;
- demonstrarea raportului de reciprocitate dintre semnificația modală și factorii ce țin de realitățile extraglotice și sunt de natură kinetică, prozodică, contextuală etc.;
- identificarea structurii câmpului funcțional-semantic al irealului în limbile comparate etc.

Ipoteza de cercetare este determinată de statutul categoriei modalității în calitate de universalie glotică – trăsătură inherentă tuturor limbilor. Aceasta este fundamentată nu doar pe criterii tradiționale de analiză, precum cele lexico-gramaticale sau sintactice, ci și pe factori de ordin *psihofiziologic*, precum emoțiile sau fenomenul empatiei umane – parte componentă a laturii psihoemotive a indivizilor.

Metodologia cercetării. Ținând cont de materialul amplu în plan contrastiv-structural, supus analizei pe paginile tezei, am recurs la multiple metode utile cercetării, precum: *observația, inducția, deducția, analiza în constituenți imediați, cea distribuțională, semantică, contextuală, componențială, gramaticală, stilistică, pragmatică și de opoziție*, orientate spre identificarea variatelor caracteristici semantice din cadrul structurilor modale.

Noutatea științifică a tezei rezidă nu doar în realizarea unui studiu de proporții al categoriei modalității irealului, întemeiat pe criteriul funcțional-semantic, ci și în implicarea unor termeni de sorginte cognitivă, grație cărora a fost posibilă elucidarea aspectelor extraglotice ale modalității irealului în acord cu viziunea științifică contemporană asupra subiectului în discuție.

Aprobarea rezultatelor cercetării se regăsește în cele 15 publicații la tema tezei în reviste de specialitate din țară și de peste hotare, indexate în baze de date cu renume și înregistrate la ANACEC iar, în al doilea rând, menționăm, de asemenea, publicarea variatelor teze ale lucrării în comunicări la manifestări științifice naționale, cu participare internațională sau internaționale. Relevăm, în acest sens, articolul „Aspecte ale conceptului de câmp funcțional-semantic” care a fost citat de cercetători în materiale publicate în reviste din străinătate, vezi, de exemplu, HRIBAN, M. *A Constituent of the Linguistics: The Semantic Field*. În: „Journal of Romanian Literary Studies”, nr. 25/2021, pp. 313, 316, 318. ISSN 2248-3004 și MANTA A.-G. *Some Aspects of the Lexico-Semantic Field*. În: „Journal of Romanian Literary Studies”, nr. 25/2021, pp. 729, 733. ISSN 2248-3004 (revistă indexată în [CEEOL](#)).

Cuvinte-cheie: mod, modalitate, câmp, locutor, receptor, imperativ, real/ireal, obiectiv/subiectiv, emoție, evaluare, pluriaspectualitate, tipologie, concept, atitudine.

CONȚINUTUL TEZEI

Studiul înglobează o *Introducere*, trei capitole, *Concluzii generale și recomandări*, trei anexe, *Bibliografia*, care conține 233 de titluri de lucrări teoretice, o listă de 78 de surse beletristice și șase surse mass-media, care constituie corpul tezei, și 141 de pagini de text de bază.

În **Introducere** sunt evidențiate repere principale ale cercetării, precum problema științifică soluționată, obiectul investigației și structura acesteia. Totodată, este relevată atât originalitatea demersului întreprins, cât și noutatea rezultatelor obținute, importanța teoretică și valoarea aplicativă a lucrării. Sunt explicate metodele și procedeele de cercetare alese, este formulată ipoteza de cercetare racordată la scopul și obiectivele prestabilite, este relevată actualitatea investigației, este menționată baza teoretico-științifică a studiului.

Fiecare capitol este împărțit în subcapitole, în care este verificată ipoteza de cercetare, iar rezultatele obținute au drept fundament un material factual extras din 85 de surse de diferit tip.

Capitolul 1, „Considerații introductive asupra câmpului funcțional-semantic și asupra modalității irealității”: una dintre formele de bază în sistematizarea cognitivă a realităților înconjurătoare rămân a fi rețelele asociative, iar unitățile lexicale sau conceptele înrudite ale acestora, depozitate în sistemul conceptual, sunt grupate în câmpuri semantice sau lexicale.

Identificarea tipologiei câmpurilor și, îndeosebi, a mecanismelor de structurare și funcționare ale acestora permite a elucida operațiunile intrapsihice în procesul de formare a conștiinței glotice și a universului imaginar al indivizilor. La rândul său, câmpul funcțional-semantic al irealității este conceput de cercetători, la ora actuală, drept o totalitate de mijloace pluridimensionale, care exteriorizează atitudinea subiectivă a individului față de realitățile ontice sau cele întâmplătoare. Câmpul reprezintă una dintre formele de sistematizare a informației recepționate din cadrul sistemului glotic în legătură cu anumite fenomene de ordin extraglotic (vezi paragraful 1.1. *Câmp semantic vs câmp funcțional-semantic*).

Caracterul multiaspectual al elementelor din planul conținutului și al mijloacelor de exprimare au determinat o seamă de cercetători să studieze categoria modalității nu doar din punct de vedere lingvistic, dar și sub aspect ontologic, filosofic sau logic.

Categorie complexă și interpretată în controversă, modalitatea rămâne până în prezent un subiect de discuție în lingvistică (a se vedea paragraful 1.2. *Conceptul de modalitate în literatura de specialitate*). Cu referire la categoria analizată, considerată drept o universalie glotică, în lucrările de specialitate există numeroase disensiuni, fapt datorat ambiguității conceptuale și afilierii ei la domeniile adiacente: logică, filosofia limbajului, psihologie, psiholingvistică, neurolingvistică ș.a. O contribuție de netăgăduit în studiul categoriei modalității au avut-o savanți din

străinătate, dar și din țară: A. Bondarco, F. Palmer, M. Epștein, P. Gherasim, E. Oglină, I. Bărbuță, A. Coșciug etc.

În literatura de specialitate, modalitatea este interpretată diferit. Astfel, în *Compendiul filosofic al Universității din Oxford*, conceptul în discuție este definit prin prisma raportului *modalitate* vs *modus*, iar în gramatica limbii ruse, atitudinea față de realitate, exprimată, tradițional, prin *modus*, este atribuită modului [16]. În pofida disensiunilor legate de categoria în cauză, majoritatea cercetătorilor înfățișează modul în baza opoziției real/ireal sau indicativ vs conjunctiv, iar modalitatea este văzută ca atitudinea subiectivă a vorbitorului față de cele enunțate sau întâmplate.

Lingvistica spaniolă, însă, nu face o distincție clară între categoria modului și cea a modalității (vezi lucrările cercetătorilor A. de Tullio, A. Bello, M. Criado de Val etc.) [apud 13], analizând-o pe ultima în cadrul enunțului, în funcție de gradul de certitudine a vorbitorului.

Autorii lucrării *Manuale di linguistica e di grammatica italiana* interpretează modalitatea ca manifestare a modului exprimat printr-un ansamblu de mijloace glotice, care, la rândul său, exteriorizează atitudinea vorbitorului față de conținut sau actul enunțării [10, p. 541]. Din punct de vedere semantic, unele moduri din sistemul verbal italian sunt înglobate în categoria gramaticală a modalității, care exprimă necesitatea sau posibilitatea pe care situația indicată de verb trebuie s-o realizeze [11]. Ne întrebăm dacă aceste două categorii se corelează sau, totuși, prezintă anumite diferențieri de ordin lexico-gramatical sau paradigmatic? Chiar dacă până în prezent nu există o părere univocă în acest sens, cert este că aceste două categorii se corelează, însă volumul și multiplele însușiri ale lor se deosebesc. Relevăm, în acest sens, indicativul, care, spre deosebire de condițional, imperativ și, mai ales, conjunctiv, se referă preponderent la fapte reale, fără a exprima vreo atitudine modală (vezi și Capitolul 2).

În pofida tipologiei vaste a categoriei în discuție, lingvistica tradițională distinge două modalități de bază: obiectivă și subiectivă. Modalitatea a dictumului sau predicativă, modalitatea obiectivă explică relația dintre subiect și elementul său predicativ, iar cea subiectivă cuprinde o arie de investigație mai amplă, aferentă planului semantic sau pragmatic, dezvoltând, totodată, evaluarea de către vorbitor a conținutului celor enunțate și a realității extraglotice în funcție de gradul de veridicitate (ipotetică, asertivă sau categorică) a opiniei privind o anumită situație (a se vedea paragraful 1.4. *Modalitatea obiectivă vs modalitatea subiectivă*). Actul evaluativ, la rândul său, preconizează, alături de aspectul logic al comunicării raționale, și sfera irațională sau emoțională. Astfel, atitudinea indivizilor, exteriorizată prin intermediul modurilor verbale circumscrise irealului, reprezintă expresia empatică a mesajelor în cadrul interacțiunii de

comunicare a indivizilor. Vorbim aici despre modalitatea intersubiectivă – fenomen de sorginte psihofiziologică (vezi termenul *neuron mirror*) și fundamentat pe ideea unei interacțiuni între voința X cu o altă voință Y în strânsă reciprocitate cu imaginarul lumii indivizilor (vezi paragraful 1.5. *Modalitatea intersubiectivă*). Într-un sistem multidimensional cum este câmpul funcțional-semantic, o înțelegere potrivită a lucrurilor este oferită de structura cognitivă numită *Gestalt* – conceptul care califică ca un tot activitatea psihocognitivă a individului uman și percepția lui.

Complexitatea termenului *modalitate* se explică, de asemenea, prin uzul frecvent al conceptului în variate domenii afiliate – psihologie, logică, filosofie sau muzică. În psihologie, modalitatea presupune canalul prin care informația se dobândește, de regulă, prin sursele de percepție – *văz, auz, alte simțuri*, în timp ce lingvistica descrie mijlocul de recepționare a acestora (am văzut, mi-am amintit, am visat) și aprecierea (îmi place, mă bucur) sau presupune limitele acțiunii (admis/interzis). E de observat, însă, că interpretată în sens îngust, modalitatea se referă la conținutul raționamentului, atenuat sau intensificat prin prisma ideii de necesitate, imposibilitate, posibilitate sau contingent, iar în sens mai amplu modalitatea se manifestă prin raționamente fundamentate pe însușiri care, în plan glotic, denotă o serie de valori legate de scopul comunicării, constatarea sau negarea unui fapt (prin trimitere la fapte reale sau inexistente), atitudinea locutorului față de conținutul enunțului și diverse valori expresive.

Examinarea multiaspectuală a conceptelor în discuție solicită relevarea unor noțiuni din sfera axiologică, de exemplu, cea a evaluării, axată pe subiectul-vorbitor în calitate de sursă a evaluării și obiectul evaluării, sau raportarea conținutului unui enunț față de realitate.

În gramaticile de limba română se accentuează că întrebuintarea modală a formelor temporale este determinată de contextul sintactic sau lexical, iar modalitatea se manifestă prin intermediul modalizatorilor. Din acest punct de vedere, prezintă interes interdependența categoriilor de modalitate și temporalitate, racordate la modul și timpul verbal comentat cu semnificație categorială obiectiv-subiectivă, subiecte abordate în paragraful 1.3. *Modalitatea și temporalitatea prin prismă filosofică. Modalitatea în calitate de categorie conceptuală*. În conformitate cu principiile lingvisticii funcționale, categoria timpului este comentată, de asemenea, prin prismă funcțional-semantică.

În plan glotic, timpul reprezintă o categorie funcțional-semantică universală în măsură să indice desfășurarea unui proces (acțiune, stare, eveniment) în raport cu actul enunțării prin existența unor ansambluri de forme verbale și dispune de mijloace de exprimare atât la nivel gramatical, cât și lexical. Acestea sunt incluse într-un câmp funcțional-semantic, manifestându-se prin caracteristici precum: categoriile de temporalitate, aspectualitate, localizare și succesiune

temporală. În literatura de specialitate, în corelație cu termenul timp, se folosește și cel de temporalitate cu semnificație categorială obiectiv-subiectivă, actualizată prin raporturile temporale cu caracter real sau perceptual.

Din punct de vedere glotic, conceptul de irealitate raportat la modalitate se manifestă prin prisma modurilor irealității în diferite limbi, și anume: conjunctivul, condițional-optativul și prezumtivul, pentru limba română. În diverse lucrări lexicografice și filosofice, sunt definite, în corelație, conceptele real vs ireal, realitate vs irealitate. Astfel, în „Dicționarul de termeni lingvistici” [23] noțiunea de *ireal* este definită drept „construcție perifrastică cu statut de mod (după unii lingviști), care prezintă acțiunea ca ipoteză nerealizată sau nerealizabilă. Este un rezultat al îmbinării dintre imperfectul invariabil al verbului *a fi*, sub forma persoanei a III-a singular, folosit ca auxiliar de modalitate pentru exprimarea iminenței acțiunii, și conjunctivul prezent al unui alt verb: *era să cad, era să cazi, era să cadă, era să cădem, era să cădeți*. Folosirea variabilă a formei de imperfect într-un asemenea tip de construcție este nerecomandabilă (*eram să cad, erai să cazi, era să cadă, eram să cădem, erați să cădeți, erau să cadă*). Trebuie observat că formațiunile în cauză dispun de echivalente funcționale în spaniolă și italiană: *casi me caí, iba a caer, stavo per cadere*.

În raport cu indicativul, forța pragmatică a conjunctivului este mai evidentă în limbile spaniolă sau italiană decât în română. Astfel, unele verbe din grupul *cogitandi* (*a presupune* - it. „suporre”, sp. „suponer”, *a admite* - it. „ammettere”, sp. „admitir” (cu sens de „a presupune”), *a fi de părere* - it. „essere del parere”, sp. „ser de opinion”) – de natură, prin excelență, subiectivă, sunt urmate obligatoriu de un conjunctiv, însă admit uneori și indicativul. În contextul dat, cercetătoarea M.L. Altieri Biagi conchide: „Chiar dacă se posedă un nivel bun de competență a conjunctivului, alegerea acestuia rămâne la discreția voastră. Contează *opțiunea de a alege* în funcție de situația comunicativă [1].

Aceste afirmații pun în lumină un alt fenomen de ordin pragmatic în lingvistică – cel al *alegerii* în procesul psihic al actului de vorbire: individul-emitător al mesajului este protagonistul situației în care deține libertatea de a alege o opțiune potrivit propriei voințe care, la rândul său, determină următorul *frame* – schemă situativă. În legătură cu noțiunile menționate, se impune *modalitatea alegerii* din sfera deontică volitivă în calitate de factor definitoriu în organizarea lexico-sintactică a enunțului din cadrul procesului limbă – vorbire – gândire.

Unii cercetători sunt tentați să evidențieze raportul dintre aspectul fiziologic al existenței umane și comportamentul diferit al indivizilor pentru aceeași situație. În contextul dat, marele cărturar Sf. Luca al Crimeei distinge tendința de a vedea lucrurile dintr-un punct de vedere pur personal și nu așa cum sunt în realitate. Astfel, în literatura de specialitate modernă se analizează

psihicul în calitate de reflectare subiectivă a lumii obiective prin intermediul celor cinci organe de percepție, iar conform Sfântului Luca al Crimeei acestea ar fi cu mult mai diverse. Din perspectiva semnalată, noul model de existență, axat, prin excelență, pe corpul uman ca element central în paradigma culturală va duce, iminent, la detașarea spiritului de logos prin trecerea de la verbalizare la chipuri, de la sacru la un ascendent al consumatorismului.

Capitolul 2, intitulat „Modalitatea irealității din perspectivă tipologică și exprimarea ei în limbi diferite ca structură (româna, engleza, germana, spaniola, italiana și rusa)”, reflectă punctul de vedere științific asupra modalității, din perspectivă funcțional-semantică și a nucleului morfologic al acesteia – categoria gramaticală a modului verbal – paradigmă importantă cu mai multe proprietăți sintactice și valori semantice, supuse unei analize atât în plan structural, cât și în cel conceptual. În paragrafele 2.1 – 2.1.5 și 2.2 – 2.2.3.1, am abordat rolul modurilor verbale la exprimarea variatelor tipuri de modalitate în română și în limbile comparate ținând cont de raporturi bazate pe similitudini sau particularități distinctive. Sunt binevenite, în acest sens, exemplele referitoare la unele aspecte ale dinamicii funcționării modurilor în cauză ca expresie, la nivel morfologic, a modalității. Astfel, în sistemul verbal din limbile italiană, spaniolă, engleză, germană și rusă, deosebim următoarele moduri personale: indicativul, condiționalul, conjunctivul și imperativul. Spre deosebire de aceste limbi, în română se mai atestă prezumtivul, ce exprimă, prin excelență, bănuiala și supoziția (a se vedea paragraful 2.2.3.). În engleză valorile menționate sunt redată prin *Present Suppositional* format din *should* + Infinitivul verbului și exprimând o acțiune ipotetică sau indicând o situație vagă, dar nicidecum obligatoriu ireală, care se realizează sau se va realiza [12]: „It's very strange that my sister should be hopping around the room”. Pe lângă formele descrise, mai atestăm și *Past Suppositional* format din *should have* + Participiul trecut al verbului pentru a exprima o acțiune trecută, dar problematică sau care a fost realizată înaintea altei acțiuni trecute: „My friend was stressed that nobody should have supported his plan”. Aceste formațiuni suscită discuții controversate printre gramaticieni. Din punct de vedere morfologic, în versiunea britanică a limbii engleze formele „prezumtivului” (*Suppositional Mood*) sunt preferate celor de conjunctiv, chiar dacă fiecare dintre aceste moduri își păstrează autonomia. Acest fenomen este explicat prin afinitatea semantică a modurilor în cauză. Comparați: „I suggest that we should go” și „I suggest that we go”.

În limba germană, semantica prezumtivului este exprimată de Konjunktiv II: „Das könnte sein”. În spaniolă sau italiană semnificațiile prezumtivului sunt caracteristice timpului viitor, zis și *futuro de incertidumbre* sau, în italiană, *futuro epistémico*. A se compara: sp. „¿No será bien tener a quien enviarle presentado, y que entre y se hincó de rodillas ante mi dulce señora (...)?” (M. Cervantes de Saavedra, *Don Quijote*, p. 21) cu sens de *n-o fi oare*; it. „Non saranno stati i

minori a difendere la proprietà degli altri,” dissi impudentemente” (U. Eco, *Il nome della rosa*, p. 176). În cel din urmă exemplu acțiunea presupusă se orientează spre planul trecutului (*o fi/vor fi fost*).

În vederea elucidării disensiunilor legate de tipologia modalității, am cercetat și alte surse privind modalitățile de bază și am determinat că acestea din urmă sunt interpretate neunivoc. Astfel, savanta M. Petrova delimitează posibilitatea alethică¹ mentală, dependentă de abilitățile intelectuale ale subiectului, de cea fizică, corelată cu abilitățile fizice ale subiectului [20]. O descriere similară se atestă și în *GALR*, 2005 sub denumirea de *pseudomodalitate dinamică*, care presupune „existența condițiilor externe care permit o anumită situație (*a putea, a fi în stare, a fi posibil* etc.), ca și impunerea unei situații din cauze exterioare, obiective (*a trebui, a fi necesar, a fi nevoie, a fi nevoit* etc.)” [7, p. 671 și p. 692].

În lingvistica spaniolă, dar și în cea italiană, acest tip de modalitate, numit și *modalitate dispozițională*, dar conceput drept mod al abilității, a fost definit și analizat pentru prima dată de către savantul din Marea Britanie J. Lyons și, ulterior, de către F.R. Palmer. Cu timpul, în tipologia vizată au fost introduși doi termeni – *participant internal possibility* și *participant external possibility* [2]. În literatura de specialitate rusă, în acest sens, se folosește termenul de posibilitate ontologică (internă) (*онтологическая возможность*: „(...) заяц за сутки *может* пробежать более четырехсот километров” [apud 19]), care se exprimă glotic prin unități ca: *может, можно, способен, в состоянии, имеет возможность*. În temeiul celor expuse, considerăm potrivit termenul *modalitate dinamică*, pe care îl preluăm în lucrare (este vorba despre capacitatea/incapacitatea intelectuală sau fizică), întrucât operatori alethici precum *posibil* și *necesar* reflectă, neapărat, realiile existenței umane și sunt exprimați glotic prin modalizatori cu semul *a (nu) putea* (= *a (nu) fi în stare, a (nu) fi capabil* etc.).

Linia vagă de demarcare dintre modalitățile alethică (*necesar, posibil*) și dinamică se datorează polisemantismului verbului *a putea* cu sens alethic de „posibil” (*e posibil să...*) și cu sens de posibilitate (*a fi capabil = a avea abilitate*), dar și caracterului descriptiv al valorilor menționate. Unele diferențieri de interpretare vădesc și alte cazuri. Astfel, în limba italiană (mai puțin în spaniolă), pe lângă semnificația deontică tradițională de interdicție, permisivitate sau obligativitate, se analizează, în cadrul aceleiași modalități, dar și în enunțuri normative, așa-numita *modalità „anankastica”* (din gr. *anánke* – necesitate). Susținem părerea conform căreia termenul *necesar* capătă, în acest context, valoare modală diferită de termenii de *obligație* sau *datorie*, întrucât face trimitere la *condițiile* necesare pentru realizarea unei finalități [10]: „Per l’ammissione al concorso

¹ Cuvântul dat este ortografiat după „Dicționarul general de științe ale limbii”, autori A. Bidu-Vrâncianu, Cr. Călărașu, L. Ionescu-Ruxăndoiu, M. Mancaș și G. Pană-Dindelegan [22, pp. 21-22].

è *richiesta* la laurea (= condiție tehnică)”; „Le piante verdi per crescere *devono* ricevere acqua e luce (= condiție necesară)” [10, p. 323]. O descriere asemănătoare întâlnim în studiile de specialitate din Rusia, care analizează necesitatea ontică [19].

Modalitatea apreciativă exprimă, în limba română, „aprecierea pe care vorbitorul o face acțiunilor și calităților enunțate” ([22, p. 65], vezi și [6]). Dat fiind gradul sporit de subiectivitate, categoria în cauză reliefează atitudinea favorabilă sau nefavorabilă a locutorului față de realitatea situațională și cuprinde multiple semnificații: favorabil/ nefavorabil, apreciere pozitivă/apreciere negativă etc.

În italiană și spaniolă, printre modalitățile de bază nu se regăsește modalitatea axiologică, care este interpretată prin prisma actului de vorbire volitiv-deziderativ, redat prin verbe regente: it. *volere* („a vrea”), *desiderare* („a dori”), *sperare* („a spera”); sp. *querer* („a vrea”), *desear* („a dori”), *esperar* („a spera”). Sub aspect semantic, categoria în discuție este reprezentată de adverbe evaluative: it. *fortunatamente* („din fericire”), *purtroppo* („din păcate”), *felicemente* („fericit”); sp. *afortunadamente* („din fericire”), *desgraciadamente* („din nefericire”), *curiosamente* („din curiozitate”), *paradójicamente* („în mod paradoxal”).

Exemplele care urmează indică un adjectiv sau chiar un substantiv cu rol evaluativ din partea emițătorului mesajului: it. „Con la sua risposta *umilissima* Guglielmo si era guadagnato alcuni secondi di tranquillità” (U. Eco, *Il nome della rosa*, p. 107)²; sp. „En las tardes templadas es una *delicia* caminar cerca del rumor de las olas” (F. Aramburu, *Autorretrato sin mí*, p. 48)³.

În conformitate cu tendințele de aspirație cognitivă în lingvistica modernă, analiza unităților apreciative a depășit viziunile tradiționale de abordare, dezvoltând noi direcții de cercetare.

În acest context, în literatura de specialitate se face o diferențiere între enunțurile apreciative și cele descriptive, pe de o parte, și cele descriptive cu conținut faptic, bazate pe procesul de înfăptuire a acestora, pe de altă parte. Astfel, afirmația „Nu e bine să furi” nu reprezintă un enunț descriptiv, spre deosebire de enunțul „Cartea este bună”, care, din contra, conține calificativul apreciativ *bună* (adică „este interesantă”, „are valoare artistică” etc.).

Analiza tipologiei modalităților a condus la niște considerații finale importante, și anume: în acord cu obiectivele de rigoare ale tezei, am identificat componentele de bază ale câmpului funcțional-semantic al irealității – *nucleul*, cu dominanta semantică de bază, *arhisemul* (sau *arhiclasa*), care se caracterizează prin următoarele:

² În rom. „Cu răspunsul său atât de *umil*, Guglielmo își câștigase câteva secunde de liniște (U. Eco, *Numele trandafirului*, p. 64).

³ În rom. „E o *plăcere* să te plimbi pe lângă valurile zbuciumate în serile târzii de vară” (trad. noastră).

- beneficiază de autonomie absolută;
- facilitează formarea multiplelor raporturi sintagmatice;
- dispune de o sinonimie variată în distribuții impunătoare;
- realizează *funcția* întregului câmp [Sternin, apud 15].

Verbul *a părea*, elementul de bază al nucleului, vădește repercusiuni pregnante în conceptualizarea irealului (a se vedea semnificația profundă a verbului *a părea* deopotrivă cu echivalentele sale în limbile comparate: engl. *to seem, to appear*, germ. *scheinen*, it. *parere*, sp. *parecer*, rus. *казаться* ș.a.). Rolul dominant al acestui verb semicopulativ și semiauxiliar se resimte tot mai evident dintr-o perspectivă ontologică, în care perceperea lucrurilor poate fi diferită de esența adevărată a acestora.

Centrul câmpului funcțional-semantic reprezintă un spațiu prenuclear, ale cărui unități se caracterizează prin diferențieri semantice nesemnificative, iar activitatea microparadigmelor prenucleare este una relativ redusă. Cert este că, în baza tipului de conținut și al mijloacelor de exprimare, spațiul de centru al câmpului se caracterizează prin opoziția *real vs ireal*, interpretată ca o acțiune necesară, obligatorie, permisă, dorită.

Din punct de vedere glotic, forța *afectivă* a speței umane se manifestă prin verbul *a vrea*, deopotrivă cu echivalentele sale în limbile analizate: engl. *to want*, germ. *wollen*, sp. *querer*, it. *volere* și rus. *хотеть*. Această dominantă se răspândește pe întreg spațiul de centru-periferie al câmpului.

Printre unitățile zonei marginale (periferice) distingem modalizatori precum cei prozodici (intonația), particulele exclamative, unele sufixe (diminutive, peiorative), topica cuvintelor. Suntem de opinie că se minimizează rolul unor mijloace non-verbale de ordin kinetic (postura corpului, expresia feței) - dovadă a unor manifestări afective prin care emițătorul/receptorul comunică anumite stări sufletești. Constituenții vizați sunt determinați de reacția psiho-emotivă a vorbitorului într-un anumit context situativ. Conform opiniei specialiștilor din Rusia, anumite forme de îndemn, de-a lungul timpului, au căpătat valoare de interjecții. Remarcăm, în acest sens, forme precum: *Пошел! Пошла!* („Mișcă-te”! „Du-te!”) care capătă contur glotic prin intermediul modului imperativ.

Limbile comparate în prezentul demers atestă, de asemenea, substantive sau adjective cu valoare modal-expresivă a semanticii descrise, în dependență de intensitatea psiho-emotivă a vorbitorului: adjective: *binevoitor, plăcut*; it. *gentile, gradevole*; sp. *agradable, amable*, rus. *приятный, милый*; *nerăbdător, avid*, it. *impaziente, avido*, rus. *нетерпеливый, жадный*; engl. *anxious for, avid, greedy*; substantive cu aceeași semnificație: *dorință, poftă*, it. *voglia, desiderio*,

sp. *deseo*, engl. *wish, lust*, rus. *желание, похоть*; adverb: *bucuros, lacom*; it. *felicemente, avidamente*, rus. *радостно, жадно*, engl. *gladly* etc.

Specificăm aici că varietatea valorilor cuprinse în categoria modalității nu permite a delimita o linie tranșantă între acestea. Cert este însă că materialul studiat reliefează pregnant aspectul evaluativ al modalităților vizate. Aceleași mijloace servesc la exteriorizarea diferitor modalități, fapt ce determină trecerea elementelor constitutive de la un câmp semantic la altul sau de la nucleu la periferie, formând, în ansamblu, sistemul limbii.

Asemenea ansamblului câmpurilor electromagnetice, atât elementele de nucleu, cât și cele de periferie se regenerează reciproc. La fel ca și energia oscilațiilor electromagnetice, care se propagă sub formă de perturbații electromagnetice în mediul înconjurător, în plan glotic, activitatea elementelor câmpului funcțional-semantic se propagă în comunicarea umană.

În **Capitolul 3**, cu titlul „**Modalitatea irealității din perspectivă expresiv-emoțională și pragmatică**”, se analizează *atitudinea* subiectivă a indivizilor în calitate de parte componentă a sistemului modal, aceasta, la rândul său, fiind o manifestare a *reacției* subiecților generată de anumite stări emotive [4]. La rândul său limba, sistem de elemente interdependente, este analizată cu referire la componenta emoțională a comunicării, ce cuprinde reacțiile emoționale, generate de stări psiho-emotive. Acest fapt ne permite să distingem funcția antropologică a verbelor modale, care presupune (pre)selecția acestora în procesul de enunțare, în funcție de atitudinea proprie a vorbitorului într-o anumită situație. În limbile comparate, semnalăm verbe în măsură să exteriorizeze acțiuni bazate pe fenomene/stări obiective, circumscrise, de regulă, modalității alethice sau deontice, inclusiv subclasa optativ-deziderativă. Vorbim aici de limbile engleză sau germană, unde comportamentul pragmatic al unor verbe modale reliefează elocvent gradarea semantică în funcție de atitudinea pur subiectivă a individului față de un anumit context situațional. Menționăm verbele și locuțiunile românești *a putea, a fi în stare*, cărora le corespund *can* în limba engleză, *können* în limba germană, *мочь, быть в состоянии* în limba rusă, unități care pot indica acțiuni bazate pe fenomene sau stări obiective. Dovadă convingătoare a teoriei în discuție este statistica pe care am realizat-o în baza romanului de proporții *Anna Karenina* de Lev Tolstoi. Astfel, originalul rusesc al romanului (vol. 1, 538 p.) conține circa 647 de exemple cu forma *может*. Aceeași operă tradusă în română (883 p.) conține peste 11 300 de exemple cu formele verbului *a putea*. Menționăm aici că atât în limba rusă, cât și în limba română, verbele *мочь* și *a putea* cumulează conținutul lexical al verbelor modale indicate *supra*, inclusiv cel de politețe sau cel de certitudine/incertitudine. Calculele prezentate mai sus scot în evidență primatul aspectului ontic al limbii ca activitate, condiționat, la rândul său, de puternica dependență a speței umane de realitățile înconjurătoare. Astfel, în versiunea engleză a romanului (967 p.), verbul de factură alehnică

can se repetă de aproximativ 900 de ori cu trecutul simplu (*past simple*), *could* – 994 de ori, *must* („a trebui” cu sens deontic de poruncă, sugestie sau interdicție) – 451 de ori, *should* („a trebui”, „a avea obligația”) – 141 de ori, echivalentul său perfectiv *ought* – cu aceeași frecvență, 141 de ori, *will* – 459 de ori, echivalentul său *would* – 1 071 de ori, *may* cu forma perfectivă *might* („a putea”, „a avea voie”) – 145 și, respectiv, circa 218 ori.

În versiunea germană a aceluiași roman (vol. 1, 512 p.), verbul *können*, care comportă valori similare cu cele ale unităților *a putea*, *a fi în stare* din română și cele ale unităților *мочь*, *быть в состоянии* din rusă, este folosit de aproximativ 177 de ori, în raport cu *dürfen* („a putea” cu sens de permisiune), utilizat de 12 ori, *müssen* („a trebui” cu sens de necesitate) – 68 de ori, *sollen* („a trebui” cu sens de recomandare sau datorie, condiționat de voința altuia) – 27 de ori, *mögen* („a dori” cu sensul de bază „a plăcea”) – circa 12 ori.

Calcululele prezentate permit examinarea semiauxiliarului de mod *a putea* (cu echivalentele *can*, *können*, *potere*, *poder*, *мочь* (cu sens alethic) prin prisma semanticii de nucleu *a putea* (= *a fi în stare*), deseori în funcție de forță fizică, morală sau intelectuală necesară pentru realizarea anumitor acțiuni, ceea ce vădește dependența speței umane de realitățile ontice. Aspectul modal al acestui verb reliefează, de regulă, reacția psiho-fiziologică a subiectului-vorbitor față de cele întâmplate. În cazul stărilor fiziologice suscitade de anumiți stimuli acestea sunt sesizate ca profund reale de către indivizi, prin urmare, conținutul referențial în enunțuri de tipul *pot/nu pot suporta* este condiționat de existența realităților pur obiective: *nu (pot) să suport căldura în exces, de aceea mă simt prost* etc.

Cu referire la rolul pragmatic al verbelor modale, menționăm că, spre deosebire de limbile română sau rusă, în limbile engleză și germană unele din verbele modale de bază își pierd sensul primar de dorință, certitudine/incertitudine, posibil/contingent, căpătând, contextual, alte valori semantice decât cele de bază. În astfel de cazuri, semantica dobândită e cauzată de atitudinea vorbitorului față de eveniment. Spre exemplu, verbul *may* în engleză cu sensul de bază *a putea* cu tentă deontică de atenuare indică, în anumite ambianțe, o dorință, fiind folosit în formule de augur alături de echivalentul său *wish* („a dori”, „a vrea”): *May all you wish come true!*

Analiza contrastivă a materialului factologic prezentat aici permite să conchidem următoarele: conținutul lexical al verbelor vizate exprimă, în general, semantica verbelor modale în română. În limba rusă, în schimb, echivalentele verbelor modale de bază *können* + echivalentele, *can* + echivalentele sunt circumscrise unui sem generic atât din sfera alethică, deontică, deziderativă sau axiologică, cât și, partial, epistemică, întrunite prin verbul *мочь* („a putea” deontic și epistemic) cu versiunile sale impersonale.

Semnalăm, totodată, substratul emotiv al modalității, în ansamblu, fundamentat pe *reacția*

indivizilor față de realitățile înconjurătoare, exteriorizată prin manifestări de tip perceptiv-senzorial: *văd, aud, simt*. Lingvistica emoțiilor, numită și *emotionologie*, înregistrează termeni precum *afectiv, emosem*, introduși de către V. Șahovski [21]. J.P. Sartre conferă emoțiilor o alură intersubiectivă în calitate de „mod de existență a conștiinței ce permite înțelegerea propriei ființe în lume” [apud 5, p. 13]. Cercetătorul P. Legrenzi [8], în *Manuale di psicologia generale*, accentuează caracterul fiziologic al emoției, manifestat sub formă de alterări de tip respiratoriu și cardiac sau chiar prin replici motorii (fugă, strigăt etc.).

În timp ce unii savanți contestă vehement atât componenta emoțională în structura limbii, cât și tenta emoțională a lexicului, alții, din contră, manifestă un interes sporit față de redarea emoțiilor la nivel verbal/non-verbal și afirmă că nu există lexic neemotiv, absolutizând, astfel, importanța domeniului respectiv. În accepția anumitor cercetători (A. Vodyakha, T. Tereschenko ș.a.), majoritatea unităților semnificative de limbă ale unui text comportă încărcătură emoțională. Cele menționate sunt un argument în favoarea teoriei panemoționale, conform căreia orice cuvânt din limbă reprezintă un semn emotiv (vezi lucrările lui Ch. Bally, L. Babenko, V. Șahovski ș.a.).

Potrivit aceleiași teorii, promovate de W. Wundt, N. Grot, F. Krueger și S. Rubinștein, toate procesele psihice sunt însoțite de reacții afective. Deși adepții teoriei în discuție interpretează emoțiile ca fenomene ale conștiinței, aceștia nu exclud percepția deteriorată a emoțiilor în domeniul conștiinței. Expresia emoțională a modalității este examinată în legătură directă cu practica vorbirii, ca parte inerentă a acesteia. Valoarea expresivă a categoriei în discuție contribuie la intensificarea efectului perlocutiv, de influențare emoțională asupra locutorului, ceea ce conferă importanță factorului emotiv-argumentativ în procesul actului de vorbire. Conceptele vizate sunt ancorate în domeniul actelor de vorbire (ne referim, mai cu seamă, la paragrafele 3.2. *Imperativul prin prisma modalității ilocuționare în componența actelor de vorbire directive*, 3.3. *Îndemnul (apelul) în actul vorbirii* și 3.4. *Îndemnul imperativ. Abordarea fenomenului „trigger”*).

Cele relatate în acest capitol sugerează necesitatea de a examina unele tipuri ale modalității în componența enunțării, adică în baza teoriei actelor de vorbire.

Limbile comparate dispun de multiple mijloace de exprimare a imperativului. Astfel, în limbile română, italiană și rusă sunt utilizate diverse adverbe, interjecții și cuvinte introductive ca: *hai (odată)! pentru Dumnezeu!*; it. *dai, per carità!* („te rog!”); rus.: *давай, давай-ка, пожалуйста, ради Бога же, да... же, ну, ну... же, пожалуйста, ради Бога* etc. Tenta semantică a glosemelor indicate conferă imperativului valoarea unei atitudini proprii, înglobându-l, astfel, în sfera modalității subiective. În contextul actelor de vorbire e lesne de demarcat unele interogative cu sens de îndemn: *Oare când pleci odată?* – cu sensul de *Pleacă! Oare cât mai stai aici? Du-te!*; *Când vei înceta?* (= „Încetează!”) etc. Nu în zadar autorii GALP, 2005 au adăugat la

cele cinci tipuri de bază ale actelor de vorbire cel de întrebare [7, p. 799]. În același timp, enunțurile interogative pot avea valoarea deontică de politețe sau de atenuare a unei cerințe obligatorii sau impuse.

Unii lingviști (A. Baranov, I. Sternin) deosebesc și *amenințarea* în calitate de act de vorbire.

Îndemnul (apelul) în actul vorbirii este definit drept o „unitate minimală a structurii interacționale”, iar actul de vorbire este examinat prin prisma corelației *act de vorbire – context de realizare*. Structura interacțiunii conversaționale din cadrul actelor de vorbire presupune următorii actanți: locutorul, interlocutorul/interlocutorii, receptorul/receptorii. Scopul ilocuționar al vorbitorului este de a îndemna sau a determina receptorul să realizeze anumite acțiuni, ceea ce implică utilizarea uneia din formele imperativului.

Abordat prin prisma modalității, din punctul de vedere al subiectului locutor, imperativul redă acțiunea situată între realitate și posibilitate. În calitate de modalizatori, se atestă adverbul, intonația (menționată anterior) sau negația. În opinia unor exegeți (A. Bondarko ș.a.), enunțurile imperative se înscriu în situația imperativă. Conținutul situației imperative rezultă din actul de voință a subiectului–emițător îndreptat spre subiectul actant, în vederea transformării situației ireale în una reală, conform intenției locutorului.

Materialul investigat scoate la lumină unele aspecte controversate ale modalității reflectate în paragraful 3.4. *Îndemnul imperativ. Abordarea fenomenului „trigger”*. În literatura recentă de specialitate, tot mai frecvent întâlnim termenul *trigger*, care provine din engleză (*trăgaci*) și semnifică factorul declanșator, provocat de către un stimul verbal sau nonverbal, ce are drept consecință anumite reacții psiho-emoțive ale individului. În viziune noastră, anumite aspecte verbale ale mecanismului psihic condiționează comportamentul individului în societate, și anume: utilizarea modului imperativ cu scopul de a suscita reacții declanșatoare în baza anumitor stimuli. În această ordine de idei, vom face trimitere la unele mijloace moderne din mass-media, care preferă în sloganuri imperativul, cea mai potrivită formă verbală, ce redă îndemnul la anumite acțiuni, influențând comportamentul indivizilor. În literatura de specialitate, se disting multiple forme de apel, printre care cele deschise sau directe, în corelație cu cele indirecte sau ascunse (latente).

Apelul direct dezvăluie conținutul de bază al enunțurilor în cauză și solicită utilizarea unor anumite mijloace gramaticale și lexicale, de exemplu, a formelor de imperativ, persoana a II-a singular sau plural (*Fugi!*, sp. „¡Corre!”, it. „Corri!”, engl. „Run!”, germ. „Lauf!”, rus. „Беги!”; *Adă!*, sp. „¡Dame, Añade!”, it. „Aggiungi!”, engl. „Give/Add!”, germ. „Bring!”, rus. „Принеси!”; *Citiți!*, sp. „¡Lee!”, it. „Leggi!”, engl. „Read!”, germ. „Lest!”, rus. „Читайте!”; *Scrieți!*, sp.

„¡Escribe!”, it. „Scrivi!”, engl. „Write!”, germ. „Schreibt!”, rus. „Пишите!”) sau a celor de conjunctiv, mai cu seamă la persoana I plural: (*Să*) *mergem!*, sp. „¡Vamos!”, it. „Andiamo!”, engl. „Let’s go!”, germ. „Lass uns gehen!”, rus. „Пошли!”; (*Să*) *ieșim!*, sp. „¡Vamos a salir!”, it. „Usciamo!”, engl. „Let’s go out!”, germ. „Lass uns rausgehen!”, rus. „Выйдем!”. Sunt folosite frecvent enunțurile hortative, ce conțin formele verbului *a fi* (sp. „estar”/„ser”, it. „essere”, engl. „to be”, germ. „sein”, rus. „быть”) la modurile corespunzătoare: *Fiiți vigilenți!* (sp. „¡Estad atentos!”, it. „Siate vigili!”, engl. „Be vigilant!”, germ. „Seid wachsam!”, rus. „Будьте бдительными!”) și ale verbului *a îndemna* în calitate de regent: „*Îndemn* toți alegătorii să participe la vot!”, it. „*Esorto* tutti gli elettori a votare!”, sp. „*Insto* a todos los votantes a votar!”, rus. „*Призываю* всех избирателей голосовать!”, engl. „*I urge* all voters to vote!”, germ. „*Ich rufe* alle Wählerinnen und Wähler auf, ihre Stimmen abzugeben”.

Apelurile indirecte necesită decodarea mesajului ascuns redat de către emițător și implică anumite operațiuni mintale din partea receptorului în vederea interpretării corecte a mesajului emis. *Aluzia*, prin intermediul căreia se realizează apelul indirect, se manifestă, contextual, în calitate de stimul psihic (*trigger*), capabil a constrânge receptorul (destinatarul), a îndeplini anumite acțiuni, dorite de subiectul-emițător. Este pertinent sloganul „El crede că poate fura și alegerile”. Sintagma *poate fura* are funcția de aluzie cu trimitere la contextul social unde domină corupția. Îndemnul subînțeles *să nu-l votați*, determinat de apreciativul alethic „el poate fura, este capabil”, sintetizează apreciativul negativ în calitate de idee – *trigger*: *El este un hoț, să nu-l votați!*

O altă formă ascunsă a îndemnului poate fi considerată, în opinia noastră, *propaganda*, a cărei definiție o găsim în *Dicționarul de psihologie*: „Propaganda, sub raport psihosocial, este o formă de comunicare care urmărește prin mijloacele comunicării înseși să transmită receptorilor idei și atitudini sau să provoace modificări în afara ideilor și convingerilor, în conformitate cu scopuri și intenții determinate” [9, p. 559]. Altfel spus, propaganda permite unui individ sau unui grup de indivizi să-și impună propria poziție față de o anumită stare de lucruri. În această ordine de idei, lingvistul I. Sternin semnalează variate forme ale propagandei: îndemnul (care, la rândul său, poate genera imboldul), apelul, îndrumarea, avertismentul, sfatul, exigența, amenințarea.

Cele expuse reliefează concludent valoarea imperativului în lumina dualismului modusului *atitudine - intenție* care, după cum am menționat anterior, poate fi examinat sub aspect direct sau indirect: *intentio rectus / obliqua*. Astfel, conform *Dicționarul de științe ale limbii*, „intenția comunicativă determină forța ilocuționară a unui enunț. Intențiile comunicative pot fi exprimate direct, cu sau fără acțiune redresivă (politețe) sau indirect” [22].

Sunt de menționat, în legătură cu cele semnalate, anumite unități deictice, în măsură să declanșeze în memoria indivizilor variate reprezentări din lumea reală, și care sunt descrise în

teoria spațiilor mentale (*mental-space*). Elaborată de G. Fauconnier și M. Turner, teoria integrării conceptuale preconizează existența unor tipare cognitive în procesul modificării continue în discurs, ce funcționează în dimensiunea temporală reală și se păstrează în memoria operativă a indivizilor [18]. Limbajul uman dispune de multiple mijloace de constituire a spațiului mintal, numite, în lingvistica cognitivă, *space-triggers* [idem] și care au menirea de a ne orienta în spațiul mintal în vederea stabilirii raporturilor referențiale.

Exemplele din limbile germană și italiană ilustrează caracteristica specifică, care se reflectă în vorbirea purtătorilor acesteia, de a scoate în relief unitățile deictice ale poziționării în spațiu: e vorba, în cazul limbii germane, de perfectul verbului (*ge*)*lassen*, verb predicativ, semicopulativ, și particulele pronominale partitive *ci*, (*vi*) și *ne* din italiană. Conceptualizarea deictică a realităților din lumea obiectivă se realizează într-o dimensiune virtuală. Astfel, în enunțul „Mi sono arrabiato con Mario e gliene ho dette di tutti i colori!” particula *ne*, de asemenea, are funcția de a marca, în imaginația locutorului și la nivel virtual, specificarea în parte a celor spuse: cuvinte de ocară, insultă, etc. Conceptualizarea deictică în dimensiunea ei virtuală explică bogata imaginație a italienilor, fenomen ce a contribuit la dezvoltarea prodigioasă a artelor de-a lungul timpului. Menționăm aici specificul polisemantic al variatelor particule în limba italiană (*ci* = *vi*, *ne*): „Ti piace Milano? – Sì, *ci* vado spesso” (Îți place Milano? – Da, eu acolo mă duc des). În această privință, nu putem trece cu vederea verbul *lassen* din germană. Format în plan morfologic prin forma perfectivă a verbului precedat de prefixul *ge-*, acesta indică, de regulă, poziționarea în spațiu: „Ich habe meinen Schlüssel auf dem Tisch liegen (*ge*)*lassen*. Credem că tendința spre concretizarea spațială în sfera lumii obiective reale, proprie limbii germane, ce se manifestă prin intermediul verbelor susindicate, ar putea fi raportată la caracteristica națională a purtătorilor acestei limbi de a fi ordonați, punctuali. Remarcăm că atât verbul (*ge*)*lassen*, cu indicarea spațială a obiectului, cât și particula partitivă *ne* sau cea de loc *ci* din limba italiană pot fi incluse în categoria elementelor *space-triggers* din lingvistica cognitivă, dar și în domeniul teoriei spațiilor mentale (*mental space*). Unități constituente cu rol de stimuli verbali în dimensiunea spațială, elementele vizate reprezintă mijloacele care contribuie la formarea conceptualizării din cadrul mecanismului intrapsihic.

CONCLUZII GENERALE ȘI RECOMANDĂRI

1. Universalie glotică prin excelență, modalitatea a fost analizată de-a lungul timpului din punct de vedere lexico-gramatical, adică dintr-o perspectivă funcțional-semantică. Materialul factual din prezentul demers pune categoria vizată într-o lumină glotică cu reflecte evidente de sorginte psihofiziologică.

2. Modalitatea se examinează în raport cu modul – flexiunea verbală a modusului, actualizat prin forța ilocuționară care, la rândul său, reprezintă fuziunea predicativă dintre *a putea*, *a vrea* și *a părea* (a se vedea, în acest sens, dominantele câmpului funcțional-semantic de nucleu și centru-periferie, prezentate în teză).

3. Categorie de sorginte logico-semantică, modalitatea prezintă un cadru antropologic cu suport rațional, dar și senzorial (*văd*, *aud*, *simt*) față de realitățile înconjurătoare sau cele enunțate. Atitudinea, în astfel de cazuri, este procesul unei *reacții* la acțiunile subiectului/subiecților receptori.

4. Datele prezentate în teză, dar și sinteza din ambele anexe ilustrează valoarea apreciativă a modalității, cuprinzând întregul spațiu al câmpului funcțional-semantic al irealității. Aprecierea poate fi atât obiectivă, cât și subiectivă (a se compara: „afară plouă” vs „*mă îndoiesc* că plouă”).

5. Din perspectiva raportului real/ireal, dar și a frecvenței unităților comunicative în limbajul uman, conținutul denotativ al modalizatorilor permite delimitarea, în structura câmpului funcțional-semantic al irealității, următoarelor unități de bază: (a) *nucleul*, cu dominantă semantică de bază – arhisemul *a părea* (engl. *to seem*, *to appear*, germ. *scheinen*, *glauben*, it. *sembrare*, sp. *parecer*, rus. *казаться*), constituentele sale în planul conținutului reprezentând modalitățile alethice și epistemică; (b) *centrul* (spațiul prenuclear), care înglobează unități de bază ce nu comportă diferențe semantice pronunțate, raportate la modalitățile optativ-deziderativă și deontică (remarcăm, în acest sens, subclasa analizată în limba italiană care se referă la necesitatea fizică – *modalità anankastica*), și (c) *periferia*, ale cărei elemente denotă un conținut complex care poate interacționa cu elementele câmpurilor adiacente sau ale subcâmpurilor circumscrise, în mare parte, modalității axiologice.

6. Aceleași mijloace pot fi atribuite unor câmpuri funcțional-semantice diferite, ceea ce explică dualitatea unor componente. Astfel, dominant al câmpului funcțional-semantic de nucleu, semiauxiliarul *a părea* și echivalentele sale *a (se) arăta*, engl. *to seem*, *to appear*, germ. *scheinen*, *glauben*, it. *sembrare*, sp. *parecer* se circumscriu sferei alethice: posibil/imposibil, dar și celei epistemică: cert/incert. Semnalăm dualitatea formei negative cu semul generic de sorginte alethică:

nu există, adevărat/fals, dar și epistemic: *nu știu, nu sunt sigur*. Consemnăm distribuția modalizatorilor lexicali, cum sunt semiauxiliarele *a putea, a trebui*, în variate ocurențe: *a putea* ca modalizator alethic (posibil/imposibil), ca modalizator epistemic (probabil), deontic (permis/interzis); în mod similar, verbul *a trebui* apare ca modalizator alethic (necesar), epistemic (probabil), deontic (obligatoriu).

7. Datele analizate în teză scot în evidență un concept definitoriu în actul de autodeterminare a indivizilor, și anume – *alegerea*. Fenomenu în cauză este abordat, cu precădere, în filosofie, în timp ce în lingvistică acest termen se referă la aptitudinea predicatelor de selecție sintagmatică a unităților compatibile în plan semantic (Chomsky (1965), Horrocks (1986, p. 35), Van Riemsdijk and Williams (1986, p. 130), Cowper (1992, p. 58)).

8. O investigație amplă în baza materialului faptic reliefează convingător operațiunea selecției/alegerii subiective continue în procesul de emitere a mesajului, și anume în funcție de finalitatea locutorului, gradarea semantică a verbelor modale în limbile comparate, inclusiv în engleză și germană, percepția spațio-temporală etc. O asemenea selecție este sesizabilă în cazurile de folosire a conjunctivului în italiană și spaniolă. Deși modul în discuție este condiționat de un anumit verb regent, emițătorul mesajului, în calitate de protagonist al situației, deține libertatea de a opta și pentru alte moduri, potrivit propriei *voințe*, fapt ce confirmă semul voinței în calitate de dominantă a modalității deziderative. Prin urmare, în temeiul celor analizate, putem defini alegerea drept operațiune indispensabilă în conceptualizarea pragmatică a categoriei modalității.

9. Asemenea ansamblului câmpurilor electromagnetice, atât elementele de nucleu, cât și cele de centru sau periferie se regenerează reciproc. După cum energia oscilațiilor electromagnetice se propagă sub formă de perturbații electromagnetice în mediul înconjurător, la fel, în plan glotic activitatea elementelor câmpului funcțional-semantic se propagă în comunicarea umană.

În urma efectuării cercetărilor, putem face următoarele **recomandări**:

1. Rezultatele investigației pot fi utilizate cu succes la predarea disciplinelor *Lingvistica generală, Lingvistica comparată, Limba română, Limba engleză, Limba germană, Limba italiană, Limba spaniolă, Limba rusă* etc.
2. Concluziile de ordin teoretic și materialul factologic supus analizei în teză, pot fi luate în considerare la elaborarea notelor de curs și a manualelor la disciplinele enumerate mai sus.
3. Anumite compartimente ale tezei prezintă interes din perspectiva tipologiei glotice, fiind

utile pentru realizarea unor cercetări ulterioare în acest domeniu.

4. În activitatea de traducere, rezultatele obținute în cadrul prezentului demers de cercetare pot fi utilizate pentru a asigura traducerea textelor din limba-sursă și limba-țintă.
5. Materialul din teză ar putea servi drept reper teoretic și practic pentru cercetarea domeniilor „dincolo de lingvistică”, precum aplicațiile NLP și corpusurile digitale.

BIBLIOGRAFIE (*selectivă*)

1. ALTIERI BIAGI, M. L. *La grammatica dal testo*. Mursia: Milano, 1987.
2. AUWERA, J. van der, PLUNGHIAN, V.A. *Modality's Semantic Map*. In: "Linguistic Typology", Vol. 2 (1), 1998, pp. 79-124.
3. BARCARU, V., OGLINDĂ, E. *Modalitatea lingvistică: între categorie filosofică și funcțional-semantică* [online]. În: „Studia Universitatis Moldaviae” (Seria Științe Umanistice). Categoria B, Nr. 4(144), 2021, pp. 75-82. ISSN 1811-2668.
4. BARCARU, V. *Categoria modalității. Abordare cognitivă. Substratul psiho/neurolingvistic*. În: „Dialogica, revista de studii culturale și literare”. Categoria B+, Nr. 3, 2023, pp. 35-41. p- ISSN 2587-3695, e-ISSN 1857-253.
5. COSNIER, J. *Introducere în psihologia emoțiilor și sentimentelor* [online] (trad. de E. Galan). Iași: Polirom, 2002, 196 p. [citât 14.06.2024]. ISBN: 978-973-46-0681-8. Disponibil: https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/320-327_1.pdf.
6. GHERASIM, P. *Semiotica modalităților*. Iași: Editura Demiurg, 1997. ISBN: 9739810489.
7. GUȚU ROMALO, V. *Gramatica (academica a) limbii române*. Vol. 1: Cuvântul. București: Editura Academiei Române, 2005, 449 p. ISBN: 9732713054, 9789732713051.
8. LEGRENZI, P. *Manuale di psicologia generale*. Bologna: Il Mulino, 1994, 528 p. EAN: 9788815037206.
9. POPESCU-NEVEANU, P. *Dicționar de psihologie* [online]. București: Editura Albatros, 1978 [citât 08.06.2020].
10. PRANDI, M., DE SANTIS, C. *Manuale di linguistica e di grammatica italiana*. Marchio: UTET Università, 2019, 576 p. ISBN: 9788860084651.
11. TRECCANI, G. *Istituto della enciclopedia italiana fondata da Giovanni Treccani* [online], 2010 [citât 23.05.2019]. Disponibil: <https://www.treccani.it/vocabolario/ricerca/enciclopedia/>.
12. БЕЛЯЕВА, М. *Грамматика английского языка*. Москва: Высшая школа, 1977. 333 p.
13. БУДИЛЬЦЕВА, М., ДЕНИСОВА, А. *О средствах выражения модальных значений возможности и предположительности в испанском языке в сопоставлении с русским* [online], 2012 [accesat 14.06.2020]. Disponibil: <https://cyberleninka.ru/article/n/o-sredstvah-vyrazheniya-modalnyhznacheniy-vozmozhnosti-i-predpolozhitelnosti-v-ispanskom-yazyke-v-sopostavlenii-s-russkim>.
14. ВИЗИР, П. *Диалектика определенности и неопределенности*. Кишинев: Изд-во гос. ун-та им. В. Ленина, 1976. 124 p.

15. МИТИНА, Е. *К вопросу о структуре лексико-семантического поля «смерть»* [online], 2010 [citat 19.08.2017]. Disponibil: <https://cyberleninka.ru/article/>.
16. НАУМЕНКО, С., СИМАТОВА, С. *Категория наклонения и фразовые частицы как способы выражения модальности в языках разных типов* [online]. В: «Гуманитарный вектор», № 4 (28), 2011 [citat 19.06.2020]. Disponibil: <https://cyberleninka.ru/article/n/kategoriya-nakloneniya-i-frazovye-chastitsy-kak-sposoby-vyrazheniya-modalnosti-v-yazykah-raznyh-tipov>.
17. НОВИЦКАЯ, И. *Средства выражения категории определенности/неопределенности в готском языке* [online]. В: «Язык и культура», № 3 (11), 2010, pp. 74-88 [citat 12.05.2021]. Disponibil: <https://cyberleninka.ru/article/n/sredstva-vyrazheniya-kategorii-opredelennosti-neopredelennosti-v-gotskom-yazyke/viewer>.
18. ОСОРИНА, М. *Ментальные пространства как психическая реальность* [online], 2017 [citat 09.07.2020]. Disponibil: <https://cyberleninka.ru/article/n/mentalnye-prostranstva-kak-psihicheskaya-realnost>.
19. ПАДУЧЕВА, Е. *Русская корпусная грамматика. Модальность* [online], 2016 [citat 12.08.2018]. Disponibil: <http://rusgram.ru/%D0%9C%D0%BE%D0%B4%D0%B0%D0%B%D1%8C%D0%B%D0%BE%D1%81%D1%82%D1%8C#411>.
20. ПЕТРОВА, М. *Типы немодальных значений модальных предикатов: на материале славянских и германских языков: диссер. на соиск. уч. степ. канд. фил. Наук* [online]. Москва, 2007 [citat 19.08.2017]. Disponibil: <https://iling-ran.ru/petrova/thesis.pdf>.
21. ШАХОВСКИЙ, В. *Категоризация эмоций в лексико-семантической системе языка*. Воронеж: Изд-во Воронежского государственного университета, 1987.

Dicționare

22. BIDU-VRÂNCEANU, A., CĂLĂRAȘU, Cr., IONESCU-RUXĂNDIOIU, L., MANCAȘ, M., PANĂ-DINDELEGAN, G. *Dicționar general de științe ale limbii*. București: Editura Nemira, 1997. ISBN: 973-569-762-9-16.
23. CONSTANTINESCU DOBRIDOR, G. *Dictionar de termeni lingvistici*. București, 1998. 351 p. ISBN: 973-601-496-7.

LISTA PUBLICAȚIILOR AUTORULUI LA TEMA TEZEI

I. Articole publicate în reviste indexate Web of Science, Scopus, ERIH Plus, EBSCO, MLA International Bibliography, DOAJ, CEEOL, Ulrich's Periodicals Directory, SCPIO, OAJ și DRJI:

1. БАПКАРУ, В. Невербальный (околовербальный) язык: преимущество нелингвистических средств коммуникации/Non-verbal (near verbal) language: The advantage of non-linguistic means of communication. In: «Филологические науки. Научные доклады высшей школы». Nr. 1, 2025, pp. 13-17. ISSN 2310-4287 (indexată în [Web of Science](#) cu titlul *Filologicheskie Nauki-Nauchnye Doklady Vysshei Shkoly-Philological Sciences-Scientific Essays of Higher Education*), [ERIH Plus](#), Ulrich's Periodicals Directory).
2. BARCARU, V. *O abordare pragmatică a categoriei genului. Evaluarea.* În: „Anuar de lingvistică și istorie literară”. T.LXV.2025 (indexat în [Scopus](#), [ERIH Plus](#), [EBSCO](#), [MLA International Bibliography](#), [SCPIO](#)).
3. BARCARU, V. The Role of Lexical-Modal Operators in Rendering Modality in Compared Languages (Evaluation Based on English and German Languages). In: “Phylology”. Nr. 5(53), 2024, pp. 6-11. ISSN 2414-4452 (indexată în Ulrich's Periodicals Directory).
4. BARCARU, V. Psiholingvistica vs neurolingvistica. Aspecte. În: „Studia Universitatis Moldaviae (Seria Științe Umanistice)”. Nr. 4(134), 2020, pp. 3-7. ISSN: 1811-2668. [Categoriea B](#) (indexată în [DOAJ](#), [OAJI](#)).
5. BARCARU, V., OGLINDĂ, E. Modalitatea lingvistică: între categoria logico-filosofică și funcțional-semantică. În: „Studia Universitatis Moldaviae (Seria Științe Umanistice)”. Nr. 4(144), 2021, pp. 75-82. ISSN: 1811-2668. [Categoriea B](#) (indexată în [DOAJ](#), [OAJI](#)).
6. BARCARU, V. Câmpurile lexicale și teoria cadrelor semantice. În: „Studia Universitatis Moldaviae (Seria Științe Umanistice)”. Nr. 4(144), 2021, pp. 72-74. ISSN: 1811-2668. Categoriea B (indexată în [DOAJ](#), [OAJI](#)).
7. BARCARU, V. Câmpul semantic în lingvistică: abordare cognitivă. Dificultăți. În: „Studia Universitatis Moldaviae (Seria Științe Umanistice)”. Nr. 10(150), 2021, pp. 58-62. ISSN 1811-2668. [Categoriea B](#) (indexată în [DOAJ](#), [OAJI](#)).
8. BARCARU, V. Aspecte cognitive și mijloace de manifestare ale entității emoționale din cadrul paradigmei apreciative. În: „Intertext”. Nr. 1(59), 2022, pp. 28-37. ISSN: 1857-3711. [Categoriea B](#) (indexată în [DRJI](#), [CEEOL](#)).

9. BARCARU, V. *Categoria modalității. Abordare cognitivă. Substratul psiho/neurolingvistic*. În: „Dialogica, revista de studii culturale și literare”. Nr. 3, 2023, pp. 35-41. p-ISSN 2587-3695, e-ISSN 1857-253. Categoria B+ (indexată în [DOAJ](#), [ERIH Plus](#), [CEEOL](#)).

Articole publicate în volumele manifestărilor științifice:

10. BARCARU, V. *Unele considerații privind fenomenul subiectivității. Disensiuni. Apreciativul*. În: „Patrimoniul cultural de ieri – implicații în dezvoltarea societății durabile de mâine”: conf. șt. intern., ed. a 10-ea, 19-20 septembrie 2024. Chișinău. Iași-Chișinău-Lviv: 2024, ed. a 10-ea, pp. 207-211. ISSN 2558–894X.
11. BARCARU, V. *Aspecte ale conceptului de câmp funcțional-semantic*. În: „Integrare prin cercetare și inovare”: (Științe socioumanistice): conf. șt. naț. cu part. intern., 28-29 septembrie 2016. Chișinău: CEP USM, 2016, Vol. 1, pp. 25-28. ISBN 978-9975-71-812-7.
12. BARCARU, V. *Câmpul funcțional-semantic și imaginarul lingvistic*. În: „Integrare prin cercetare și inovare” (Științe umanistice): conf. șt. naț. part. intern., 9-10 noiembrie 2017, Chișinău: CEP USM, 2017, pp. 69-73.
13. BARCARU, V. *Aspecte semantice ale categoriei modalității în variate contexte*. În: „Limba română actuală: Normă și diversitate stilistică”: simpoz. naț., ed. I, 11 mai 2018. Chișinău: CEP USM, 2018, pp. 103-107.
14. BARCARU, V. *Substratul emotiv al categoriei modalității din perspectivă psiholingvistică*. În: „Lumina verbului matern: Profesorul și savantul Irina Condrea – prezență remarcabilă în mediul academic și cultural din Republica Moldova”: conf. șt. naț., ed. I, 25 octombrie 2019. Chișinău: CEP USM. 2019, pp. 158-163.

Rezumate publicate în volumele manifestărilor științifice:

15. BARCARU, V. *Unele considerații privind fenomenul subiectivității. Disensiuni. Apreciativul*. Rezumat. În: „Patrimoniul cultural de ieri – implicații în dezvoltarea societății durabile de mâine”: conf. șt. intern., ed. a 8-a, 8-9 februarie 2024. Chișinău. Iași – Chișinău - Lviv: 2024, ed. 9, p. 86. ISSN 2558–894X.

ADNOTARE

Barcaru Victoria

**„Câmpul funcțional-semantic al irealității în limbi diferite ca structură”
Teză de doctorat în filologie la specialitatea 621.01 – *Lingvistică generală, filosofia limbajului, psiholingvistică, lingvistică informatizată*, Chișinău, 2025**

Structura tezei. Lucrarea se compune din *Introducere*, trei capitole, *Concluzii generale și recomandări*, *Bibliografie* (233 de titluri), o anexă, 141 de pagini de text de bază, *Declarația privind asumarea răspunderii* și *CV-ul autorului*. Rezultatele obținute sunt prezentate în 15 publicații științifice.

Cuvinte-cheie: câmp semantic, câmp funcțional-semantic, câmp gramatical, mod, modalitate, modalitate obiectivă, modalitate subiectivă, modalitate aletică, modalitate deontică, modalitate epistemică, analiză expresiv-emoțională, contur psihoemotiv, analiză pragmatică, emotivitate, irealitate, lexic, atitudine, structură verbală, verb modal.

Domeniile de studiu: filosofia limbajului, lingvistica generală, lexicologia, gramatica, lingvistica cognitivă, lingvistică comparată, semiotica (semantica și pragmatica).

Scopul cercetării îl constituie abordarea conceptului de irealitate din perspectiva diferitelor științe, o atenție deosebită fiind acordată, în primul rând, analizei elementelor de centru și periferie ale câmpului funcțional-semantic al acestui concept, cu elucidarea rolului diverselor mijloace de redare a ei în limbi diferite ca structură, cum sunt româna, engleza, germana, spaniola, italiana și rusa, cercetarea fiind axată, în principiu, pe exemple și unități care se întâlnesc în texte artistice, științifice și surse mass-media.

Obiectivele cercetării: (1) descrierea minuțioasă a conturului modal al limbilor alese pentru cercetare și comparare, cu utilizarea analizelor morfosintactică și lexicală ale mijloacelor modale, în vederea stabilirii unor afinități sau discrepante; (2) demonstrarea raportului de reciprocitate dintre semnificația modală și factorii extraglotici – kinetici, prozodici, contextuali etc.; (3) identificarea structurii câmpului funcțional-semantic în limbile comparate; (4) investigarea materialelor științifice care abordează tema categoriei modalității și a nucleului morfologic al acesteia – categoria gramaticală a modului verbal; (5) analiza lexico-gramaticală a echivalentelor din limbile comparate ale unor verbe modale, modalizatori (adverbe, interjecții, ocazionalisme etc.), care presupune: evidențierea semnificațiilor modale ale acestora din limbile comparate; stabilirea tipurilor de modalități circumscrise verbelor modale sau echivalentelor funcționale ale acestora, examinate în lucrare; relevarea și inventarierea variatelor mijloace de exteriorizare a semnelor modalității irealului în limbile analizate.

Noutatea și originalitatea științifică a lucrării constă în realizarea unui studiu pluriaspectual (semantic, lexico-gramatical, structural) al categoriei modalității în limbile comparate, conform criteriului funcțional-semantic. Analiza a fost posibilă prin implicarea unor termeni de sorginte cognitivă, care au permis elucidarea aspectelor extraglotice ale obiectului de studiu, în conformitate cu noile orientări în știința modernă.

Rezultatele obținute care contribuie la soluționarea unei probleme științifice importante sunt următoarele: elucidarea echivalentelor modale și stabilirea tipologiei modalității în limbile comparate, ceea ce a contribuit la relevarea trăsăturilor semantice, lexico-gramaticale și structurale ale materialului faptic.

Semnificația teoretică și valoarea aplicativă a cercetării constă în aprofundarea cercetării contrastive a limbilor cu structură diferită, privind sfera categoriei modalității și a câmpului funcțional-semantic. Acest studiu poate fi util atât în procesul de predare a limbii române vorbitorilor nativi sau alolingvilor, cât și în practica de traducere din limba română în alte limbi și invers.

Implementarea rezultatelor științifice: rezultatele demersului științific au fost expuse în cadrul comunicărilor în mai multe manifestări științifice și pe paginile unui șir de articole; acestea, cât și teza în ansamblu, pot fi incluse într-un curs de gramatică contrastivă.

ANNOTATION

Barcaru Victoria

“The Functional-Semantic Reality Field in Languages Differing in Structure”
Doctoral thesis in philology, specialty 601.01. *General linguistics, language philosophy, psycholinguistics, computerized linguistics*, Chisinau, 2025

Dissertation structure. This dissertation consists of: annotations in Romanian, English, and Russian; a list of abbreviations; an introduction; three basic chapters; general conclusions and recommendations; a bibliography consisting of 233 titles; an annexe; the declaration of responsibility; the author's CV. The basic text includes 141 pages. The obtained results were published in 15 scientific papers.

Keywords: semantic field, functional-semantic field, grammatical field, mood, modality, objective modality, subjective modality, alethic modality, deontic modality, epistemic modality, expressive-emotional analysis, psychoemotional contour, pragmatic analysis, emotivity, unreality, lexicon, attitude, verbal structure, modal verb.

Field of study: Language Philosophy, General Linguistics, Lexicology, Grammar, Cognitive Linguistics, Comparative and Contrastive Linguistics, Semiotics (Semantics and Pragmatics).

Purpose of research: The research purpose is to approach and analyze the concept of irreality in linguistic and philosophical terms, examining the central and peripheral elements of the functional-semantic field of the modality of irreality and the role of various means of rendering them in comparative languages, based on ad-hoc examples and some classical works from the treasury of national and world literature.

Research objectives: description of some modal particularities in comparative languages; morphosyntactic and lexical analysis of the modal means, with the purpose to establish affinities or discrepancies; demonstration of the reciprocity between modal meaning and extralinguistic factors – kinetic, prosodic, contextual, etc.; identification of the structure of the functional-semantic field in compared languages; investigation of the scientific materials that address the topic of the category of modality and its morphological core – the grammatical category of verbal mood; lexico-grammatical analysis in the compared languages of the equivalents of some modal verbs, modalizers (adverbs, interjections, occasionalisms, etc.), which involves: highlighting their modal meanings in the compared languages; establishing the types of modalities circumscribed to modal verbs or their functional equivalents, which are examined in the paper; revealing and inventorying the various means of externalization in the analyzed languages.

The **scientific novelty and originality** consist in carrying out a multi-aspect study (semantic, lexico-grammatical, and structural) of the category of modality both in Romanian and in compared languages, according to the functional-semantic criterion. A thorough analysis in this sense was possible by means of use of terms of cognitivist origin, capable of elucidating extralinguistic aspects of the language, in accordance with the new guidelines in modern science.

The **results which solve an important scientific problem** are: elucidation of the modal equivalents and the establishment of the typology of modality in the compared languages, which contributed to the revelation of the semantic, lexico-grammatical and structural features of the factual material.

Theoretical significance and the applicative value of the research consist in deepening the contrastive research of languages with different structures, regarding the sphere of the category of modality and the functional-semantic field.

Implementation of scientific results: the results of the scientific approach, presented within the framework of six scientific conferences and in the dissertation, could be included in a study course on comparative and contrastive grammars, studied at the art and humanities faculties of the Republic of Moldova.

АННОТАЦИЯ

Баркару Виктория

«Функционально-семантическое поле ирреальности в языках разных по структуре»
Диссертация на соискание ученой степени доктора филологических наук по специальности 601.01. Общая лингвистика, философия языка, психолингвистика, компьютерная лингвистика, Кишинев, 2025

Структура диссертации. Данное исследование включает аннотации на румынском, английском и русском языках; список сокращений; *Введение*; три главы; *Общие выводы и рекомендации*; *Библиография* из 233 наименований; одно приложение; *Декларация об ответственности в случае выявления плагиата*; резюме (CV) автора. Основной текст состоит из 141 страниц. Полученные результаты опубликованы в 15 научных работах.

Ключевые слова: семантическое поле, функционально-семантическое поле, грамматическое поле, модус, модальность, объективная модальность, субъективная модальность, алетическая модальность, деонтическая модальность, эпистемическая модальность, экспрессивно-эмоциональный анализ, психоэмоциональный контур, прагматический анализ, эмотивность, ирреальность, лексика, отношение, вербальная структура, модальный глагол.

Область исследований: общее языкознание, философия языка, лексикология, грамматика, когнитивная лингвистика, сопоставительная и сравнительная лингвистики, семиотика (семантика и прагматика).

Целью исследования является рассмотрение и анализ понятия ирреальности в лингвистическом и философском смыслах, рассмотрение центральных и периферийных элементов функционально-семантического поля модальности ирреальности и роли различных средств их передачи на сравниваемых языках, на основе конкретных примеров и некоторых классических произведений из национальной и мировой литератур.

Задачи исследования: описание некоторых модальных особенностей в сравниваемых языках; морфосинтаксический и лексический анализ модальных средств с целью установления сходства или несоответствия; демонстрация взаимной связи между модальным значением и экстралингвистическими факторами – кинетическими, просодическими, контекстуальными и т.д.; выявление структуры функционально-семантического поля в сопоставляемых языках; исследование научных материалов, посвященных теме категории модальности и ее морфологического ядра – грамматической категории наклонения глагола; лексико-грамматический анализ эквивалентов в сопоставляемых языках и некоторых модальных глаголов, модализаторов (наречий, междометий, окказионализмов и т.п.), который предполагает: выделение их модальных значений в сопоставляемых языках; установление типологии модальностей, приписываемых модальным глаголам или их функциональным эквивалентам, рассматриваемым в диссертации.

Научная новизна и оригинальность диссертации заключается в проведении многоаспектного исследования (философского, семантического, лексико-грамматического, структурного) категории модальности на базе функционально-семантического критерия, как в румынском, так и в сопоставляемых языках.

Решенная научная проблема заключается в выяснении модальных эквивалентов и установлении типологии модальности в сопоставляемых языках, что способствовало выявлению семантических, лексико-грамматических и структурных особенностей лингвистического материала.

Теоретическая значимость и прикладная ценность исследования заключается в углублении сопоставительного исследования языков с разными структурами касательно функционально-семантической области категории модальности.

Применение научных результатов: результаты научного подхода, представленные в рамках шести научных конференций, могут быть включены в курс сопоставительной грамматики языков для студентов филологических факультетов высших учебных заведений Республики Молдова.

BARCARU VICTORIA

CÂMPUL FUNCȚIONAL-SEMANTIC AL IREALITĂȚII
ÎN LIMBI DIFERITE CA STRUCTURĂ

621.01. LINGVISTICĂ GENERALĂ, FILOSOFIA LIMBAJULUI,
PSIHOLINGVISTICĂ,
LINGVISTICĂ INFORMATIZATĂ

Rezumatul tezei de doctorat în filologie

Aprobat spre tipar: 10.12.2025

Formatul hârtiei 60x84 1/16

Hârtie offset. Tipar offset.

Tiraj: 25 ex.

Coli de tipar: 1,88

Comanda nr. 158/25

Universitatea de Stat din Moldova,
str. Alexei Mateevici, 60, mun. Chișinău, MD-2009